

KICHIK MAKTAB DAVRIDA TAFAKKUR RIVOJLANISHI DARAJASINI EKSPERIMENTAL O'RGANISHNING PSIXOLOGIK TAVSIFI

Ahmadjonov Nurmuhammad Nabijon o'g'li

Farg'ona davlat universiteti, psixologiya kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kichik maktab davrida tafakkur rivojlanishi darajasini eksperimental o'rganish, uning psixologik tavsifi, bola maktab ta'limiga psixologik tayyorlanishning sub'ektiv tomoni, o'quvchilarda aqliy saloyihat, muloqotga kirishish istagi, aqliy mehnat ko'nikmasini shakllanishi haqida bayon etilgan.*

Kalit so'zlar va iboralar: *Ta'lim-tarbiya, tafakkur, mulohaza, idrok qilish, diqqat, rolli va syujetli o'yinlar, plastilin, xotira, bilish faoliyati, aqliy saloyihat, muloqotga kirishish istagi, aqliy mehnat ko'nikmasi.*

Аннотация: *В данной статье описаны экспериментальное исследование уровня развития мышления в младшем школьном возрасте, его психологическая характеристика, субъективный аспект психологической подготовки детей к школьному обучению, формирование интеллектуальной компетентности, стремления к общению, формирование навыков умственной работы.*

Ключевые слова и фразы: *Образование, мышление, рассуждение, восприятие, внимание, сюжетно-ролевые игры, пластилин, память, познавательная деятельность, умственная компетентность, стремление к общению, навыки умственной работы.*

Yurtimizda ta'lim-tarbiya tizimini tubdan o'zgartirish va barkamol insonni shakllantirish, ertangi taqdirimizni belgilab beruvchi dolzarb masalalardan biriga aylandi. Hayotga ziyarak ko'z bilan qaraydigan, teran fikrlovchi, mustaqil dunyoqarashga ega iqtidorli shaxslarni kamol toptirish va tarbiyalash davlatimiz siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biridir. Shuning uchun biz boshlang'ich sinf o'quvchilarini mustaqil fikrlovchi aqliy jihatdan kamol toptirish lozimligini o'rganishga ahamiyat qaratdik.

Ta'limga psixologik tayyorgarlik deganda bolaning ob'ektib va sub'ektiv jihatdan maktab talabiga, ta'limiga munosibligi nazarda tutiladi. U maktab ta'limiga avval psixologik jihatdan tayyorlanadi. Binobarin, uning psixikasi bilim olishga yetarli darajada rivojlanadi. Shu yoshdagi bola idrokining o'tkirligi ravshanligi, sog'ligi, aniqligi, o'zining qiziquvchanligi dilkashligi xayrixoxligi, ishonuvchnaligi xayolning yaqqolligi, tafakkurining yaqqolligi xotirasining kuchliligi, tafakkurning yorqinligi bilan boshqa yoshdagi bolalardan ajralib turadi.

Maktab ta'limiga tayyorlanayotgan bolaga diqqat nisbatan uzoq muddatli va shartli barqaror bo'ladi. Bola diqqatining xususiyatlari rolli va syujetli o'yinlarda rasm chizish va qurish-yashash mashg'ulotlarida loy hamda plastilindan o'yinchoqlar tayyorlashda matematik amallarni yeshichda, hikoya tinglash va tuzishda ko'rinadi. Bola o'z diqqatini

muayyan obyektga yo'naltirish, to'plash taqsimlash bo'yicha ma'lum darajada ko'nikmaga ega bo'lib o'z diqqatini boshqarish va kerakli paytda to'plashga intiladi.

Uning xotirasi qiziqarli, ajoyib qaroyib kishini taajjubga soladi gap, ma'lumot va xodisalarni puxta esda olib qolish, esda saqlash, esda tutish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu davrgacha bevosita kattalar raxbarligida u yoki bu axborotni o'zlashtirib kelgan bo'lsa, endi o'z xoxish-irodasi bilan zarur ma'lumotlar to'plashga o'z oldiga aniq maqsad va vazifa qo'yishga harakat qilinadi. Bolaning ana shu faolligi xotirasining muayyan darajada rivojlanganini bildiradi. U she'r hikoya va ertaklarni esda qoldirish uchun ko'p takrorlash, yod olishning eng qulay yo'l va usullaridan foydalanishi ta'lim jarayonida unga juda qo'l keladi.

Birinchi sinf o'quvchisi ko'pincha yaqqol obrazli xotiraga suyanib bilish faoliyatini tashkil etsa ham, bu ish xotiraning boshqa turlarini inkor qilmaydi aksincha ta'lim so'z-mantiq xotirasini taqozo etadi. So'z – mantiq xotirasining mavjudligi ma'nosi tushunib esda olib qo'lish jarayonining samaradorligi ortishiga keng imkoniyat yaratadi.

Tajribadan ma'lumki, bola ma'nosiz so'zlardan ko'ra manodor tushunchalarni birmuncha tez va mustahkam eslab qolish xususiyatiga ega. Uning nutqi maktab ta'limiga tayyorgarlik bosqichiga kattalar bilan muloqotga kirishish, kishilarning fikrini uqib olish va to'g'ri idrok qilish, darajasida, nutqining tuzilishi esa gramatika qoidalariga mos mantiqdan izchil ifodali miqdor va ko'lam jihatdan fikr almashinish yetarli bo'ladi. U eshitgan va ko'rganlari to'g'risidagi ma'lumotlarni tushuna oladi. O'zidagi axbrotlarni muayyan tartibda bayon qila oladi, aqliy saloyihat operatsiyalaridan o'rinli foydalanadi.

Bola maktab ta'limiga psixologik tayyorlanishning sub'ektiv tomoni ham muvjudir. Uning makabda o'qish hohishi, intilishi, katta yoshdagi odamlar bilan muloqotga kirishish istagi mazkur tayyorgarlik bilan uzviy bog'liqdir. Bolada shu davrga kelib, o'qish bilim olish, haqida to'g'ri tasavvur shakllanadi. U maktab jamoasi a'zolarining ma'suliyati vazifalarini anqlaydi va ularga itoat qilishga ularning ko'rsatmalarini bajarishga moyil bo'ladi. Lekin bolalar hammasi bir xil emasligi sababli ular o'rtasida muhim farqlar vujudga keladi. Ba'zi bola maktabga butun vujudi bilan talpinadi, o'qishga qancha qolganini uzluksiz sanaydi. O'quv ashyolarini oldinroq tayyorlab qo'yishga harakat qiladi. Boshqa bir bola esa maktabdan qat'iy voz kechishgacha borib yetadi. O'qishga salbiy munosabat ko'pincha kattalarning qo'rqitishlari oqibatida vujudga keladi. Shunigdek aka va opalarning maktabdagi qiyin kechinma va vaziyatlar to'g'risidagi gaplari, uyda bolalarni ko'proq dars tayyolashga majbur qilish ham o'qishga salbiy munosabat uyg'otadi. O'qishga salbiy munosabatdagi bolalar ta'lim muhitiga kirishga qiynaladilar.

Maktabda ta'lim tarbiya ishlarini tashkil qilishda boshlang'ich sinf o'quvchilarining anamotik va fiziologik xususiyatlari jismoniy kamolot darajasini hisobga olish muvaffaqiyat garovidir.

Boshlang'ich sinf o'quvchisi biologik jihatdan nisbatan uyg'un o'sadi. Uning bo'yi va og'irligi o'pkasining xajmi mutanosib rivojlanadi. Biroq bolaning suyaklari, ko'krak qafasi, tos, qo'l suyaklari, umurtqa pog'onasida hali tag'aysimon to'qmalar uchraydi. Bu esa uning

suyaklari takomillashib bo'lmaganini ko'rsatadi. Yurak muskullari tez o'sadi qon tomirlarining deamtri sal kattaroq bo'ladi. Miyaning og'irligi boshlangich sinflarda 1250-1400 grammni tashkil etadi. Miya po'stining anamotik-sintetik faoliyati takomilashadi qo'zg'alish bilan tormozlanish o'rtasidagi munosabat o'zgaradi, lekin qo'zg'alish nisbatan ustunlikka ega bo'ladi. Shuning uchun bolaning to'g'ri oshishiga g'amxo'rlik qilish toliqishining oldini olish, o'qish va dam olish rejimga qat'iy rioya etish zarur.

BOSHLANG'ICH sinf o'quvchilarining muhim xususiyatlaridan biri unda o'ziga xos ehtiyojlar o'z mohiyati bilan muayyan bilim, ko'nikma atrofidagi voqealikni o'zlashtirishga qaratilmay, balki faqat o'quvchilik istagini aks ettirishdan iboratdir. Shu ehtiyojlar o'z so'mka qo'yish javoniga ega bo'lish istagi kattalardek har kuni maktabga qatnashish tuyg'usi yotadi xolos.

Bundan tashqari bilimlar kunidagi shodiyona ayyom, o'quvchilik safiga qabul vaqti, maktab ma'muriyati va o'qituvchilarning unga bildirgan samiyiy tilaklari yuqori sinf o'quvchilarining tabriklari bolaning xis-tuyg'usiga ijobiy ta'sir etadi. Sinfdagi o'rtoqlari bilan qatorlashib saf tortib yurishlar, birgalashib o'ynash, oshxonaga borish o'qituvchilarning ogitlari ham bolani o'ziga rom etadi.

Umuman boshlang'ich sinf o'quvchilari o'qishning tub mohiyati va vazifasini tushunib yetmaydi. Balki hamma maktabga borishi kerak deb tushunadi. Ammo u kattalarning ko'rsatmalariga amal qilib tirishqoqlik bilan mashg'ulotlarga kirishib ketadi. Oradan ma'lum vaqt o'tgach shodiyona lahzalarning ta'suroti namoyishi bilan maktabning tashqi belgilari o'z ahamiyatini yoqota boradi va o'qishning kundalik qat'iy mehnat, irodaviy zo'r berish, yoqtirmagan narsa bilan shug'ullanish, diqqatini taqsimlash, o'z xulqini idora qilish ekanligini aniqlaydi. Shunday aqliy mehnat ko'nikmasiga ega bo'lmasa uning o'qishdan ko'ngli soviydi, unda umidsizlik xissi vujudga keladi. O'qituvchi esa bunday holatni oldini olish uchun bolaga ta'limning o'yindan farqi qiziqarliligi haiqda ma'lumotlar berish va uni shu faoliyatga tayyorlashi kerak bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova V.M. Psixologiya. T.: Xalq merosi nashriyoti. 2002.

2.Элеонора Мирзажонова, Абдуллажон Хомидов //КОМПЛЕКСНОСТЬ И ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ С ДОШКОЛЬНИКАМИ С НАРУШЕНИЯМИ РАЗВИТИЯ// Международный научный журнал «Новости образования: исследование в XXI веке». № 4 (100), часть 1. ноябрь, 2022 г. 232-237 стр.

3.Тошболтаева Нодира Иброхимжоновна //БИЛИШ ЖАРАЁНЛАРИ РИВОЖЛАНИШИДА ШАХСИ ТАРАҚҚИЙ ЭТИШИ// JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH VOLUME-2, ISSUE13 (26-December). 472-475.

4. Тошболтаева Нодира Иброхимжонова //ШАХС ТАРАҚЎИЎТИДА ТАФАККУРИНИНГ АҲАМИЯТЛИЛИГИ МАСАЛАЛАРИ// Международный научный журнал «Научный импульс». № 5 (100), часть 2. Декабрь, 2022. 196-199 стр.

5. Toshboltayeva Nodira Ibrohimjonovna //The importance of thinking in the complex process of individual activity// International conference on Studies in Humanities, Education and Sciences. January 10 th, 2022. 69-70 pages.

6. Тошболтаева Нодира Иброхимжонова, Тошболтаев Салоҳиддин Хамидуллаевич //МУСТАҚИЛ ТАФАККУР ЖАРАЎНИНИ ИБН СИНО ТАЪЛИМОТИДА ТАҲЛИЛИ// Международный научный журнал «Новости образования: исследование в XXI веке». № 6 (100), часть 2. январь, 2023 г. 114-118 стр.

7. Ahmadjonov Nurmuhammad //DEVELOP STUDENTS' THINKING SKILLS IN THE LEARNING PROCESS BASICS// ResearchJet Journal of Analysis and Inventions. Volume 2, Issue 1, Jan, 2021. 15-21 pages.

8. Ahmadjonov Nurmuhammad, Sobirjonova Masturabonu //8-9 YOSHDAGI BOLALARDA GEOMETRIK MATERIALLARNI O'RGANISH ORQALI AQLIY OPERATSIYALARNI SHAKLLANTIRISH// 3rd International Multidisciplinary Scientific Conference on Ingenious Global Thoughts Hosted from Kuala Lumpur, Malaysia May 31. Vol. 25 No. 1 (2021). 182-188.

9. Ahmadjonov Nurmuhammad Nabijon o'g'li //KICHIK MAKTAB YOSHDAGI O'QUVCHILARDA TAFAKKUR HAQIDAGI NAZARIY QARASHLAR// IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI. 5 MAY / 2023 YIL / 29 – SON. 232-238 betlar.

10. Ahmadjonov Nurmuhammad Nabijon o'g'li //KICHIK MAKTAB YOSHDAGI O'QUVCHILARNING TAFAKKUR OPERATSIYALARI RIVOJLANISHINI NAZARIY JIHATDAN O'RGANILISHI// 5 MAY / 2023 YIL. 29 – SON. 239-246 betlar.

11. Ahmadjonov Nurmuhammad Nabijon o'g'li //PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE FATHER'S RELATIONSHIP IN PERSONS WITH DIFFERENT DEGREE OF DEPENDENCE// "PEDAGOGS" international research journal. Volume-24, Issue-3, Decembe. 2022. 124-127 pages.

12. А.Абдуллаева Н.Тошболтаева //ОНГ ВА ТАФАККУР БУЗИЛИШЛАРИ// FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES: a collection scientific works of the International scientific conference. 13 April 2023. Part 18. 27-32 pages.

13. Muazzam Tulkinovna Isakova //Socio-Psychological Factors Are The Effect Of person's Mental Health// European Journal of Molecular & Clinical Medicine. Volume 07, Issue 03, 2020. 4699-4718 pages.

14. Muazzam Isakova Tulqinovna //FAMILY AS A FACTOR IN MENTAL HEALTH// ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. Vol. 10, Issue 7, July 2020. 200-210 pages.

15. Isakova Muazzam To'liqinovna //Additional Learning is as a Factor of Mental Health// International Journal of Psychosocial Rehabilitation. Vol. 24, Issue 05, 2020. 7330-7335 pages.

16. Исакова М.Т. //ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ВЕДУЩИХ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ МЕЖДУ ОТНОШЕНИЕМ К ЗДОРОВЬЮ И ИНДИВИДУАЛЬНО-ДИНАМИЧЕСКИМИ ХАРАКТЕРИСТИКАМИ// ВЕСТНИК ИНТЕГРАТИВНОЙ ПСИХОЛОГИИ. 2021, Выпуск 23. 144-149 стр.

17. M.T.Isakova //SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF A PERSON'S ATTITUDE TO HIS MENTAL HEALTH// Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). Vol 10, Issue 4, April, 2021. 29-36 pages.

18. M.T.Isakova //OILA MUHITI RUHIY SALOMATLIKNING OMILI SIFATIDA// PSIXOLOGIYA ILMIY AXBOROTNOMA. 2021-yil, 2-son. 127-134 betlar.

19. Isakova Muazam Tulkinovna //THE RESULTS OF THE EMPIRICAL TRANSFER OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING THE MENTAL HEALTH OF THE INDIVIDUAL// ELECTRONIC JOURNAL OF ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE, EDUCATION AND TRAINING. JUNE, 2021-XI. ISSN 2181-9750. 4-15 pages.

20. A.R.Abdullayeva //PSYCHOLOGICAL FACTORS OF FORMING A HEALTHY LIFESTYLE IN THE FAMILY// ResearchJet Journal of Analysis and Inventions. Volume 4, Issue 3March, 2023. 43-50 pages.

21. Eleonora Topvoldiyevna Mirzajonova, Odinaxon Raxmanovna Parpiyeva //Modern Special Preschool Education: Problems and Solutions// Journal of Pedagogical Inventions and Practices. Vol. 9. 06-2022. 100-106 pages.

22. Parpiyeva O.R, Hojkarimova G.T, Nazirova A.M //FORMATION OF STUDENT PEDAGOGICAL SKILLS BASED ON THE REQUIREMENTS OF INNOVATIVE EDUCATIONAL ENVIRONMENT// Международном научно-практическом журнале Экономика и социум. Вып №6(85) 2021. 157-161стр.

23. Odinaxon Raxmanovna Parpiyeva, Ro„zimatova Arofatxon Maxmudjon qizi //TA„LIM OLUVCHILARNI FANLARNI O„ZLASHTIRISHGA QIZIQTIRISH USULLARI// IJODKOR O„QITUVCHI JURNALI. 5 OKTYABR / 2022 YIL / 22 – SON. 226-230 betlar.

24. M.M. Ahmedov, S.M. Ruzimatova, A.YU.Yoldashev //Organization of Technological Educational Processes and Using the Method of "Integration Strategy" in Improving the Management System// Journal of Pedagogical Inventions and Practices. Volume 19. 06-04-2023. 1-6 pages.

25. Eleonora Topvoldiyevna Mirzajonova, Rasuljon Raxmonali o'g'li Tilavoldiyev //O'SMIR YOSHDAGI O'QUVCHILARDA AXBOROTDAN FOYDALANISH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING ILMIY NAZARIY ASOSLARI// International Journal of Education, Social Science & Humanities. FARs Publishers. Volume-11. Issue3. 2023. 660-669 pages.

26. Eleonora Topvoldiyevna Mirzajonova, Dostonbek Muxtarjon o'g'li Masharipov //INKLYUZIV TA„LIM OLAYOTGAN BOLALARNING O„ZIGA XOS XUSUSIYATLARINI PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK O„RGANISH// INNOVATION IN THE MODERN EDUCATION

SYSTEM: a collection scientific works of the International scientific conference 25 th March, 2023. Washington, USA: "CESS", 2023. Part 28. 192-199 pages.

27. Mirzajonova Eleonora Topvoldiyevna, Xomidov Abdullajon Adxam o'g'li //ИССЛЕДОВАНИЕ ПРОЦЕССОВ МЫШЛЕНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ, ОБУЧАЮЩИХСЯ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ// International Journal of Education, Social Science & Humanities. FARS Publishers. Volume-11. Issue-1. 2023. 217-223 pages.

28. Э.Мирзажонова, А.Хомидов, Г.Мамажонова //АКТУАЛЬНОСТЬ ПЕРЕВОДА ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ МЕТОДИК// O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIIY TADQIQOTLAR JURNALI. 9-SON. 20.06.2022. 211-217 betllar.

29. Murodil R. The concept of makiavellism in the scientific psychological literature and the degree of mac-scale in a person //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – Т. 11. – №. 5. – С. 1249-1257.

30. Rajabov M.J., Absalamov E.U. //NLP IN ADVERTISING AND PRINCIPLES OF ITS APPLICATION// Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. – 2020. – С. 355-357.

31. Rajabov M.J., Sotvoldiev J.M. //INFORMATION-PSYCHOLOGICAL EFFECTS OF ADVERTISING AND BUYER MOTIVATION// Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества. – 2020. – С. 62-64.

32. Rajabov M.J., Rajabova X.X. //Self-consciousness of students in social and psychological mechanisms // Theoretical & Applied Science. – 2019. – №. 12. – С. 176-179.

33. G'aniyeva Xalimaxon Axmatxonovna //PSYCHOLOGICAL FUNDAMENTALS OF THE SOCIAL ENVIRONMENT IN PERSONAL DEVELOPMENT// EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH Volume1 Issue02, May 2021. 717-724 pages.

34. Nasirkhonzoda, A. N. (2023). THE MAIN DIRECTIONS OF ORGANIZATION OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 1(8), 28-30.

35. Nasirkhonzoda, A. N. (2023). THE MAIN DIRECTIONS OF ORGANIZATION OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 1(8), 28-30.

36. Nasirkhonzoda, A. N. (2023). THE MAIN DIRECTIONS OF ORGANIZATION OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 1(8), 28-30.

37. Nasirkhonzoda, A. N. (2023). THE MAIN DIRECTIONS OF ORGANIZATION OF MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION. *THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY*, 1(8), 28-30.